

Tālākizglītības aspekti sporta speciālistu kompetences pilnveidē

Monta Jakovleva, *Latvian Academy of Sports Education*

Kopsavilkums. Rakstā raksturotas tālākizglītības iezīmes un izglītošanās aspekti nepārtrauktai un pastāvīgai sporta speciālistu pilnveidei. Pētījuma procesā tiek izmantota zinātniskās literatūras analīze, anketēšana un statistiskās metodes datu apstrādei. Autore izvērtē sporta speciālistu skatījumu par piedalīšanos tālākizglītības procesa izglītības aktivitātēs, veicot savstarpējo sakarību analīzi. Iegūtie rezultāti parāda savstarpējās sakarības starp sporta speciālistu viedokli par tālākizglītības nozīmi viņu profesionālās attīstības pilnveidē.

Atslēgas vārdi: kompetence, tālākizglītība, sporta speciālisti.

I. IEVADS

Izglītība mūsdienās nav tikai mācīšana un mācīšanās, bet ietver arī mūžizglītību, mobilitāti, integrāciju, tālākizglītību, pašvērtēšanu un citas jomas. Zināšanu sabiedrībā galvenā loma ir pašiem cilvēkiem. Visaugstāk tiek vērtēta cilvēku spēja efektīvi un gudri radīt un izmantot zināšanas pastāvīgi mainīgos apstākļos. Lai pilnībā attīstītu šo spēju, cilvēkiem ir jāgrib un jāvar pašiem veidot savas dzīves, tas nozīmē – jāklūst par aktīviem pilsoņiem [1].

Pašlaik situācija Latvijas un kopējā Eiropas Savienības darba tirgū cilvēkiem izvirza prasību mācīties un profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanu mūža garumā, ko arvien vairāk atbalsta gan valsts, gan darba devēji.

Daudzi zinātnieki, kas pētījuši un analizējuši mūžizglītības aspektus, akcentē uzmanību uz jēdziena daudzveidību, jo zinātniskajā literatūrā parādās vairāki jēdzieni: „nepārtrauktā izglītība”, „pieaugušo izglītība”, „tālākizglītība”, „izglītība mūža garumā” u.c., kaut gan būtiskas atšķirības starp šiem jēdzieniem nepastāv. Būtiskākā ir izglītības iezīme - tās nepārtrauktība [2, 3, 4].

Izglītība ir process mūža garumā, kas nepārprotami ietekmē cilvēka personības izaugsmi un attīstību ietverot arī pašaudzināšanas spektru.

Izpētot autoru sniegtajos definējumus par tālākizglītību, kas saistīta ar mūžilgu mācīšanos, vērojamas kopīgas iezīmes, tā, piemēram:

- mūžīgās izglītības ideja ietekmē vidējo un augstāko izglītību;
- tā ir pārkāpusi formālās izglītības robežas un notiek grupās, individuāli, aģentūrās u.c., tā notiek dažāda veida mācīšanās aktivitātēs (formālā, neformālā, informālā, pieaugušo izglītība);
- tā balstās uz pārliecību, ka indivīdi var un viņiem vajag saskatīt mūžilgas izglītības vērtību savai dzīvei;
- mūžīgā izglītība sekmē sociālo vienlīdzību;
- mūžīgā izglītība palīdz integrēties darba tirgū un dzīvē, pildot dažādas sociālās lomas [5, 6, 7].

Pedagoģe D.Lieģeniece, analizējot mācīšanos mūža garumā, atzīmē, ka šajā jēdziena skaidrojumā ir vērojami vairāki kopīgi elementi:

- 1) stingra pārliecība par izglītības un mācīšanās iekšējo vērtību pretstatā instrumentālai jeb noderīguma vērtībai;
- 2) cilvēkiem ir kopēja vēlēšanās izmantot savas mācīšanās iespējas, neraugoties uz vecumu, dzimumu jeb nodarbinātības statusu;
- 3) tiek atzīta neformālās mācīšanās nozīme dažādās vidēs: gan mācoties auditorijās, gan neformāli, kā arī jebkurā citā cilvēka aktivitātes formā [7].

Pētījuma mērķis ir apzināt un novērtēt savstarpējās sakarības starp sporta speciālistu viedokli par tālākizglītības aspektu nozīmi viņu profesionālās attīstības (kompetences) pilnveidē.

Tālākizglītība aptver zināšanu attīstošo, nepārtraukto un pastāvīgo pilnveidi. Jēdziens „tālākizglītība” ir iepriekš iegūtās izglītības turpināšana un profesionālās meistarības pilnveidošana atbilstoši konkrētās profesijas prasībām, ko lieto saistībā ar nepārtrauktās profesionālās meistarības izaugsmi mūžizglītības procesā [8].

Ar tālākizglītību saprot kvalifikācijas paaugstināšanu dažādos kursos. Tas ir mācīšanās process, kurā iesaistās pēc pamatzglītības profesijā apguves. Tālākizglītības galvenā funkcija ir nodrošināt personības attīstību arvien mainīgajām kvalifikācijas prasībām izvēlētajā specialitātē.

Tālākizglītība ir pilnveides ceļš, lai visi spētu tikt galā ar pārmaiņu izaicinājumiem, jo darba tirgū ir nepieciešami kvalificēti, kompetenti speciālisti.

II. KOMPETENCES BŪTĪBAS RAKSTUROJUMS

Analizējot kompetences jēdzienu, vairāki zinātnieki ir devuši savu definējumu. Latvijā visplašāk pieminētie ir T.Koķes un A.Rauhvarģera kompetences skaidrojumi. T.Koķe kompetenci saista ar spējām, pamatojoties uz zināšanām, izvēlēties situācijai, darbībai atbilstošākos līdzekļus un adekvāti rīkoties. Viņa secina, ka kompetence ir mācīšanās rezultāts [9]. Savukārt A.Rauhvarģers uzskata, ka kompetence ir zināšanu, prasmju un attieksmju kopums, kas kvalificē noteikta veida vai līmeņa uzdevumu veikšanai [10].

Svešvārdu vārdnīcā jēdziens “kompetence” (no latīņu *competentia*) – lietpratība, plašas zināšanas, izpratne kādā jomā, jautājumā vai jautājumu kopā” [11]. T.Školņikova atzīmē, ka kompetence ir efektīvas darbības demonstrēšana, spēja veikt uzdevumus konkrētā situācijā, izmantojot savas zināšanas, prasmes un personības īpašības [12].

E.Krūmiņš kompetenci definē kā subjekta personības īpašību, kas izpaužas zināšanu, prasmju, pieredzes (iedzimtā, individuāli iegūtā/profesionālā, sociālā pieredze)

un vērtību sistēmā, kura ietver vērtību kopumu un ideālus. E.Krūmiņa izpratnē parasti kompetences jēdziens sevī fiksē virzību uz konkrētu profesionālo darbību [13].

Jāpiekrīt J.Valbim, kurš uzskata, ka kompetences jēdzienu varam izmantot, lai raksturotu indivīda gatavību dzīvei un darbam. Viņa izpratnē parasti ar kompetenci saprot cilvēka publiski demonstrētu spēju veikt kādu noteiktu funkciju sabiedrībā, piemēram, par kompetentu jeb lietpratīgu skolotāju uzskata nevis jebkuru vērtīga augstskolas diploma īpašnieku, bet gan cilvēku, kas spēj darbībā parādīt savu prasmi sekmīgi izpildīt skolotāja uzdevumus. To varētu saukt arī par profesionālo jeb lietišķo kompetenci[14]. Plašākā skatījumā atsevišķi izdala vēl sociālo kompetenci un paškompetenci, kuru cilvēks iegūst, "mācoties dzīvot kopā" un "mācoties būt".

Savukārt Brockbanka (Brockbank) kompetences formulē tā: „kas ir individuāls katram, ko viņš zina un dara” [15].

Teorētisko avotu analīze parāda, ka kompetences jēdziens tiek saistīts arī ar profesionālās darbības jomu [16, 17].

Tātad dažādos pētījumos jēdziens “kompetence” tiek skaidrots kā:

- zināšanu, prasmju un attieksmju kopums, kas kvalificē noteikta veida vai līmeņa uzdevumu veikšanai;
- personības īpašība;
- lietpratība;
- vispārēja spēja, kuras pamatā ir zināšanas, prasmes, pieredze, tieksmes, attieksmes un vērtības, kas iegūtas mācību procesā un izpaužas īpašās specifiskās situācijās kā gatavība dzīves darbībai.

A. Šmite norāda, ka demokrātiskā sabiedrībā parasti cenšas nosaukt kompetenču kopumu, kas tiek piedāvāts tikai kā viens no risinājumiem, kur sabiedrības prasības attiecībā uz pedagoga kompetencēm ir :

- Iemācīties – veikt izglītojošo darbību, balstoties uz jau gūto pieredzi, prast sasaistīt gūtās zināšanas un tās sistematizēt, sakārtot, redzēt teorētiskās kopsakarības, censties veidot pašam savus izglītības paņēmienus un līdzekļus, prast operatīvi risināt problēmas un prast nepārtraukti pašizglīties;
- Meklēt – ar jaunām tehnoloģijām dažādas jaunas informācijas bāzes, konsultēties ar partneriem un ārējiem ekspertiem, prast iegūt informāciju, strādāt ar izglītības dokumentiem, tos klasificēt, modificēt, sistematizēt nozīmīgākos un uzglabāt;
- Domāt – organizēt notikumu sakarības, kritiski izvērtēt mūsu sabiedrības iezīmes, tendences, prast cīnīties, izzināt sarežģītu situāciju cēloņus. Iesaistīties diskusijās, apzināties politiskās, ekonomiskās gaisotnes nozīmīgumu izglītībā un darbā, novērtēt sociālos paradumus, literatūras, mākslas, mūzikas un teātra sasniegumus un darbus;
- Sadarboties – prast sadarboties un strādāt grupās, prast saredzēt problēmas un laikus novērst, optimālu lēmumu pieņemšana, saskarsmes prasmes ar kolēģiem;

- Darboties - iesaistīties vietējos, valsts un starpvalstu projektos, prast uzņemties atbildību. Prast organizēt savu darbu un izmantot jauno tehnoloģiju iespējas;
- Adaptēties – prast pastāvīgi atrast, izmantot jaunākās IT, pierādīt, ka cilvēks spēj pielāgoties jaunām situācijām, mainīties [18].

Papildus pamata kompetencēm, kas izpaužas galvenokārt kā cilvēki uztver un novērtē pasauli ārpus savas profesijas, ir virkne citu izolētu grupu kompetences līmeņi, kas ir tieši saistīti ar profesionālo darbību.

Profesijas speciālistam ir jābūt konkrētiem noteikumiem, kas saistīti ar kompetenci; prasmes, kas vajadzīgas, lai veiktu konkrētu darbu. Pašas tehnoloģiskās kompetences ir atspoguļotas valsts izglītības standartā un kvalifikāciju aprakstos, kur apvienotas zināšanas un prasmes, kas nepieciešamas, lai veiktu profesionālo darbību. Pavadošās kompetences ir papildinošas un unikālas katram darbiniekam – potenciāls, personība, pagātnes pieredzes, kas ļauj viņam veiksmīgi darboties profesionālajā dzīvē.

Interesants ir psihologa A.V.Steganceva (Стеганцев) viedoklis, ka kompetences modelī ietilpst speciālista kompetence - praktiskas tehnoloģijas personības attīstības pamatelementi, un tie ir šādi:

1. Algoritmu (tehnoloģijas) efektīva darbība, eksperts - secība "soļi", un to raksturs, ir optimāli, lai sasniegtu šiem nosacījumiem plānoto rezultātu, proti, noteiktu secību, kas savstarpēji parasti ir līdzīga, bet pēc dažādiem apstākļiem un dažādiem kvalitātes līmeņiem ir atšķirīga.
2. Teorētiskās zināšanas - sistemātiska informācija par veiktajām darbībām, tās mērķi, priekšmetu un šīs darbības nosacījumiem. Nepieciešams definēt prasmju mācīšanu, kā arī attīstību un piemērošanu, algoritmu mainīt efektīvu rīcību.
3. Attieksme - pašreizējās darbības nozīme, izpratne, pozitīva attieksme, pārliecība par savām spējām. Kompetences integratīvā raksturojuma attiecības ir motivācija un mērķis.
4. Prasmes - individuāls prasību kopums, kas īsteno algoritmu efektīvu darbību.
5. Personiskās un profesionālās prasmes - nodrošināta kvalitāte, iespēja īstenot visas veiktās darbības.
6. Profesionālā pieredze - algoritms nodrošina stabilitāti un izvēlētas darbības efektivitāti, jo īpaši sarežģītos apstākļos.

Lai uzlabotu profesionālo darbību kompetences modelī, nepieciešams pievienot vēl divus struktūrelementus, un tie ir:

7.Mācīšanās metodes.

8. Īstenošanas metode [19].

Jāpiekrīt A.V.Stegancevam, ka šis modelis atspoguļo kompetencēs orientētu pieeju profesionālās izglītības dažādās apmācības sfērās.

Savukārt, A.V. Hutarskojs (Хуторской) atzīmē, ka mūsdienu pedagogijas izglītības kompetence – ir noteiktas semantisko orientāciju, zināšanu, prasmju saistība, īstenojot nepieciešamo personīgo un sociāli nozīmīgo darbības

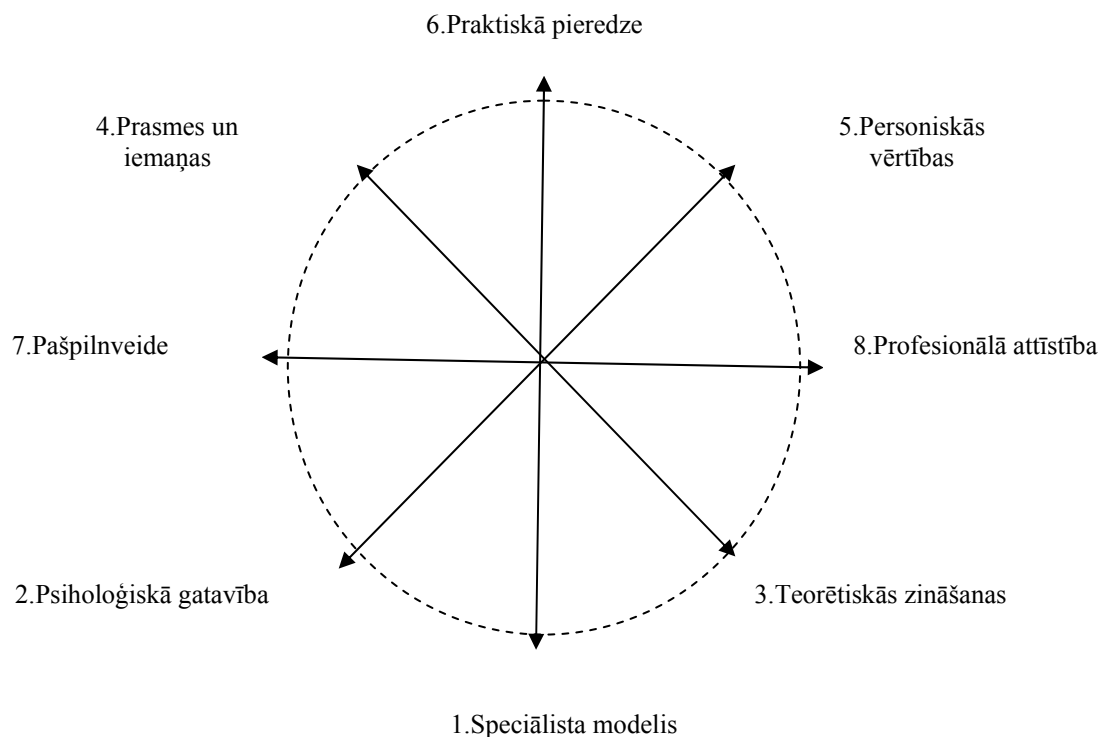
pieredzi. Viņš formulē izglītības kompetences modeli augstākajai izglītībai, norādot uz zinātniskiem pētījumiem, kas balstīti uz darba devēju novērojumiem par konkurētspējīgu speciālistu. Viņa izpratnē, kompetences modelī svarīgi ir tālāk aprakstītie 8 faktori.

1. Speciālista modelis - pilns parametru komplekts, kas paredzēts veiksmīgai karjerai, veidojot darba tirgū konkurētspējīgu speciālistu.
2. Psiholoģiskā gatavība – izveidojusies motivācija, izziņas, emocionālās un gribas īpašības, kas ļautu efektīvāk īstenot praktiskus pasākumus.
3. Teorētiskās zināšanas - sistēmiska informācija tikai noteiktās saturā jomās.
4. Prasmes - spēja efektīvi īstenot fiziskas vai intelektuālas aktivitātes.
5. Personīgās īpašības - ļauj apzināti pārvaldīt savu uzvedību un darbību.
6. Praktiskā pieredze - praksē iegūtas un ietvertas profesionālās kompetences, kā arī nepieciešamās prasmes un pieredze apgūt savu nākotnes profesiju.
7. Pašpilnveide - spēja patstāvīgi apgūt jaunas zināšanas un iemaņas.
8. Profesionālā attīstība - nepārtraukta profesionālā izaugsme.

Grafiskā veidā, vektoru kompetenču izglītības modelis parādīts 1.attēlā.

Raksturojot šo kompetences modeli, redzam, ka šeit tiek ieskicēts plašs prasmju spektrs, kas nepieciešams profesionālās darbības veikšanai.

1. Sistēmiska domāšana, spēja paredzēt lēmuma sekas, koncentrējoties uz mijiedarbību ar iekšējiem un ārējiem faktoriem. Pielāgošanās perspektīvas. Analītiskā domāšana.
2. Profesionalitāte. Profesionalitāte savā jomā. Augsta kompetence savā jomā. Atbildība. Atbildība par paveikto darbu.
3. Uzņēmība pret jauno. Radošums. Spēja mācīties. Spēja īsā laika posmā atrisināt sarežģītus uzdevumus.
4. Komandas darbs. Spēja strādāt komandā. Spēja uzņemties atbildību. Spēja pamatot savus lēmumus.
5. Spēja strādāt jebkuros apstākļos. Mobilitāte. Enerģētika. Elastība.
6. Spēja darboties pēc noteiktiem standartiem. Lojalitāte pret savu darba devēju. Godīgums.
7. Pašpilnveide. Spēja sasniegt savus mērķus. Spēja atrast veidus, kā risināt problēmas. Spēja pielāgoties apkārtējās vides apstākļiem.
8. Apzinīga attieksmi pret darbu. Darba disciplīna. Pozitīva attieksme pret dzīvi un cilvēkiem.

1.att. Kompetences modelis [20].

Manuprāt, apzinot plašo prasmju spektru, kas nepieciešams profesionālās darbības veikšanai, var izdalīt sporta speciālistam nepieciešamo profesionālās kompetences apjomu būtiskās sastāvdaļas:

1) speciālista profesionālo gatavību kompetenti darboties izvēlētajā specialitātē, viņa profesionālo kvalifikāciju - profesionālās darbības spējas, spējas pieņemt lēmumus un rīkoties, t.i., viņa praktisko lietpratību, kuru var sertificēt;

2) nozīmīgākās personības profesionālās īpatnības (īpašības, spējas un vērtības), kuras ir aprakstītas sporta speciālista kvalifikācijas raksturojumā. Tas nozīmē, ka sporta speciālista kompetenci nosaka viņa praktiskās lietpratības līmenis, profesionālā gatavība un atbilstība izvēlētajai specialitātei.

LR Ministru kabinetā 2000.g. 3.oktobrī ir pieņemti "Noteikumi par prasībām pedagogiem nepieciešamajai izglītībai un profesionālajai kvalifikācijai".

Šie noteikumi nosaka prasības pedagogiem nepieciešamajai izglītībai un profesionālajai kvalifikācijai atbilstoši pedagogu profesijām. Latvijā Sporta speciālistu pamatprasības nosaka profesijas standarts, kas ir profesionālās izglītības reglamentējošs pamatdokuments, kas ietver attiecīgās specifiskās prasmes, kas nepieciešamas profesionālo uzdevumu veikšanai profesijā. Profesijas standarts tiek izstrādāts, pamatojoties uz MK noteikumiem, ko nosaka speciāli likumi. Sporta pedagoga standartā ir norādītas kvalifikācijas prasības, kas nepieciešamas sporta pedagogam profesionālās darbības dažādos aspektos:

1. Vispārējās kultūras aspektā sporta pedagogam jābūt sociāli attīstītai personībai ar sabiedriski nozīmīgiem orientieriem; plašam redzeslokam; izglītības, fiziskās audzināšanas un sporta nozīmes izpratnei, kā arī harmoniski attīstītas personības veidotājam.

2. Sociāli psiholoģiskajā aspektā jābūt ar pedagogam atbilstošām ētiskās, estētiskās un uzvedības normām; ar prasmēm un iemaņām saskarsmē ar cilvēkiem; ar humānām ietekmēšanas un audzināšanas metodēm.

3. Akadēmiskajā aspektā sporta pedagogam jābūt atbilstoši teorētiskajai sagatavotībai vispārējās, sociālajās zinātnēs, speciālajās sporta pedagogijas zinātnēs, medicīniski bioloģiskajās zinātnēs, kā arī praktiskajos priekšmetos (sporta veidos).

4. Profesionālajā aspektā sporta pedagogam jābūt teorētiskajām zināšanām (sporta ekonomikā, sporta tieslietās, vecuma un dzimumu pedagogijā, psiholoģijā, sporta fizioloģijā, sporta, vecuma un dzimumu anatomijā, sporta bioķīmijā, sporta medicīnā, sporta higiēnā, ārstnieciskajā un korigējošā vingrošanā), kā arī zināšanām, prasmēm un iemaņām praktiskajos priekšmetos (vieglatlētikā, vingrošanā, slēpošanā, peldēšanā, slidošanā, cīņu veidos, šaušanā, atlētiskajā vingrošanā, tūrisma un orientēšanās sportā, sporta un kustību spēlēs, kā arī pamata specializācijā (izvēlētajā sporta veidā) un papildus specializācijā (pēc izvēles) [21].

Jāatzīmē, ka profesijas standarta nobeigumā ir akcentētas īpašas prasības, kas jārespektē sporta speciālistiem. Tā ir gatavība nepārtraukti izglītoties atbilstoši jaunākajām pedagogijas un psiholoģijas atziņām un aktualitātēm profesijā Eiropas izglītības telpā.

Ar 2010.gada 30.janvārī spēkā stājušies Ministru kabineta 2010.gada 26.janvārī pieņemtie noteikumi Nr.77 "Noteikumi par sporta speciālistu sertifikācijas kārtību un sporta speciālistam noteiktajām prasībām", kas nosaka sporta speciālistu sertifikācijas kārtību un prasības, kas noteiktas sporta speciālistam, lai iegūtu tiesības strādāt sporta jomā.

III. PĒTĪJUMA METODES, REZULTĀTI UN DISKUSIJA

Pētījuma procesā tika izmantotas gan teorētiskās metodes – zinātniskās literatūras analīze un statistikas datu analīze, gan empīriskā metode – anketēšana (Kronbahs alfa $\alpha = .60$), kā arī statistiskās metodes datu apstrādei.

Kvantitatīvo datu apstrādē tika pielietota Spearman korelācijas analīze.

Lai izprastu pieaugušā izglītības vispārējo situāciju visā Latvijas teritorijā, tika izpētīti Centrālās statistikas pārvaldes dati Pieaugušo izglītības apsekojumā [22].

Pēc LR Centrālās statistikas pārvaldes datiem, Pieaugušo izglītības apsekojumā aptaujāti iedzīvotāji vecumā no 25 līdz 64 gadiem visā Latvijas teritorijā (skat. 1.tabulu). Iedzīvotāji aptaujāti par piedalīšanos izglītības aktivitātēs.

Izvērtējot statistikas datus, redzam, ka iedzīvotāji vecumā no 25 – 34 gadiem (90,4%) un no 55 – 65 gadiem (90%) atzīmē nepieciešamību turpināt uzlabot zināšanas, lai būtu veiksmīgi savā profesionālajā darbībā. Liela nozīme tiek piešķirta aspektam - darba devēja atbildībai par sava darbinieka apmācību, ko norādījuši iedzīvotāji vecumā no 55 – 65 gadiem (87,2%). Tiek atzīmēts arī nozīmīgs aspekts - cilvēkiem, kuri turpina mācīties, būdami jau pieauguši, ir lielākas iespējas izvairīties no bezdarba.

Savukārt iedzīvotāji vecumā no 35 – 54 gadiem (82,3%) norāda, ka izglītība un apmācība var palīdzēt ikdienā, kā arī 82,4%, ka mācīšanās dod vairāk pašpārliecības. Jaunā apmācība sagādā prieku visa vecuma apsekotajiem iedzīvotājiem, kaut gan tiek uzsvērts arī, ka prasmes, kas nepieciešamas darbā nevar apgūt klasē.

Pieaugušo izglītības apsekojuma dati tika veikti uz 2007.gadu. Diemžēl LR Centrālās statistikas dati uz 2010.gadu nebija pieejami.

Izpētot IZM statistikas datus par 2010.gadā Latvijā pamatdarbā strādājošiem sporta speciālistiem (skat. 2.tabulu), varam redzēt, ka vairākums šajā specialitātē strādājošie - sporta organizatori un treneri - ir vīrieši ar augstāko sporta izglītību, savukārt par sporta skolotājiem lielākoties strādā sievietes ar augstāko sporta izglītību.

1. TABULA
ATTIEKSME PRET MĀCĪŠANOS SADALĪJUMĀ PĒC DZIMUMA, VECUMA,
IZGLĪTĪBAS LĪMEŅA UN NODARBINĀTĪBAS STATUSA (PROCENTOS) [22]

	Vīr.	Siev.	25-34 gadi	35-54 gadi	55-64 gadi	Augst. izgl.
Ja gribat būt veiksmīgs darbā, nepieciešams turpināt uzlabot savas zināšanas	85.5	93.5	90.4	89.2	90.0	98.1
Darba devējiem jābūt atbildīgiem par savu darbinieku apmācību	84.4	88.2	84.7	86.9	87.2	90.9
Cilvēkiem, kuri turpina mācīties, būdami jau pieauguši, ir lielākas iespējas izvairīties no bezdarba	81.3	87.8	86.1	83.9	85.2	92.9
Izglītība un apmācība var palīdzēt ikdienā	79.2	84.3	81.1	82.3	81.8	92.2
Mācīšanās dod vairāk pašpārliecības	75.0	87.9	80.0	82.4	82.0	92.3
Jaunā apguve sagādā prieku	71.2	81.3	76.0	76.8	76.1	88.5
Prasmes, kas nepieciešamas darbā, nevar apgūt klasē	75.6	73.6	74.3	76.0	71.2	74.7

2. TABULA
2010. GADĀ LATVIJĀ PAMATDARBĀ STRĀDĀJOŠIE SPORTA SPECIĀLISTI [23]

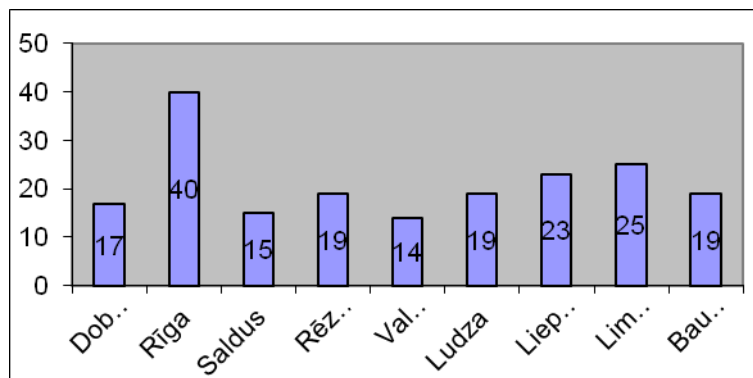
Sporta darbinieki	Kopā		Ar izglītību					
			augstāko sporta		citu augstāko		citu	
	Sievietes	Vīrieši	Sievietes	Vīrieši	Sievietes	Vīrieši	Sievietes	Vīrieši
	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Sporta speciālisti (kopā):	2 094	2 584	1 761	2 022	237	306	95	261
2. Sporta organizatori (kopā):	376	674	292	417	57	153	27	99
Tai skaitā: Valsts iestādēs un kapitālsabiedrībās	39	43	30	35	6	6	3	2
Pašvaldību iestādēs un kapitālsabiedrībās	240	295	205	242	27	22	8	31
Biedrībās un nodibinājumos	70	258	41	89	19	107	10	57
Privātajās kapitālsabiedrībās	27	78	16	51	5	18	6	9
3. Treneri - kopā	623	1 120	545	870	37	129	40	120
Tai skaitā: Valsts iestādēs un kapitālsabiedrībās	30	33	28	30	0	0	2	3
Pašvaldību iestādēs un kapitālsabiedrībās	96	124	85	102	6	10	4	11
Biedrībās un nodibinājumos	83	337	63	190	13	96	7	51
Privātajās kapitālsabiedrībās	36	51	28	42	5	5	3	4
Prof. ievirzes sporta izglītības iestādēs (sporta skolās) un sporta klubos	378	575	341	506	13	18	24	51
4. Sporta skolotāji (kopā):	1 095	790	924	735	143	24	28	42
Tai skaitā: pirmskolas izglītības iestādēs	233	28	153	26	76	1	4	1
Vispārizglītojošajās skolās	662	521	589	501	61	21	12	10
Profesionālās izglītības iestādēs	188	230	170	197	6	2	12	31
Augstskolās	12	11	12	11	0	0	0	0

Lai apzinātu un novērtētu sporta speciālistu viedokli par tālākizglītības aspektu nozīmi viņu profesionālās attīstības (kompetences) pilnveidē, tika veikts empīrisks pētījums, kurā

piedalījās 191 respondents (sporta treneri) - ESF projekta: "Kompetents sporta pedagogs" profesionālās pilnveides programmas - Profesionālajā izglītībā iesaistīto pedagogu

kompetences paaugstināšanas dalībnieki. Pavisam kopā pētījumā piedalījās 72 sievietes (38%) un 119 vīrieši (62%) vecumā no 20 līdz 71 gadam. Pētījuma dalībnieki bija no

dažādiem Latvijas reģioniem un ar dažādu iegūtās izglītības līmeni (skat.2.att.).

2.att. Respondentu skaits no dažādiem Latvijas reģioniem.

Pētījums tika veikts laika posmā no 2010.gada februāra līdz 2010.gada oktobrim. Pirmā bloka jautājumi bija saistīti ar trenera izglītošanās procesu izpēti, kur izvērtējām sekojošu informāciju - respondentu dzimumu, vidējo vecumu, iepriekš iegūto izglītību, kā arī darba stāžs sporta jomā. Otrā bloka jautājumi ietvēra sporta speciālistu viedokļus par tālākizglītības nozīmi viņu profesionālās kompetences pilnveidē.

Izanalizējot datus, secinājām, ka pastāv savstarpēja sakarība starp sporta speciālistu uzskatiem par tālākizglītību, kur tiek papildinātas radošās kompetences un tālākizglītību motivējošiem faktoriem ($r_s = -.18$; $p < .05$), iegūtām zināšanām, kas ceļ sporta speciālistu pašapziņu un vairo uzņēmību ($r_s = .24$; $p < .05$), sporta speciālistu izpratnes un personiskās attieksmes veicināšanu ($r_s = .37$; $p < .01$), sporta speciālistu fiziskās un garīgās attīstības pilnveidošanu ($r_s = -.25$; $p < .05$), vērtību sistēmas sakārtošanu, attīstīšanu ($r_s = .44$; $p < .01$) un speciālistu darba stāžu ($r_s = .46$; $p < .01$). Ja sporta speciālisti papildus profesionālai darbībai apmeklē tālākizglītības kursus un seminārus, tad viņu pilnveido profesionālās kompetences ($r_s = .24$; $p < .05$), kā arī tiek sakārtota un attīstīta vērtību sistēma ($r_s = .20$; $p < .01$).

Piedalīšanās ikdienas mācīšanās aktivitātēs korelē ar sporta speciālistu apmeklētajiem tālākizglītības kursiem un semināriem ($r_s = .15$; $p < .05$), un pilnveidotām radošām kompetencēm ($r_s = .15$; $p < .05$). Pastāv savstarpēja sakarība starp sporta speciālistu viedokli par pilnveidoto fizisko un

garīgo attīstību un tālākizglītībā iegūstamām radošām kompetencēm ($r_s = .31$; $p < .01$), kā arī veiksmīgu iekļaušanos starptautiskajā aprītē ($r_s = .30$; $p < .01$).

Pēc iegūtajiem rezultātiem varam apgalvot, ka sporta speciālistiem, apmeklējot tālākizglītības kursus un seminārus, būtiska nozīme ir izglītošanās aspektiem, kas paplašina viņu profesionālo un intelektuālo darbības pieredzi. Tie ir:

1. Pašizaugsmes un radošais aspekts, kas dod patstāvīgu iespēju meklēt un atrast risinājumus praktiskām problēmām, atklājot kopsakarības.
2. Analītiski kritiskais aspekts, kur dominē patstāvīga, motivēta un produktīva domāšana. Prasme formulēt un pamatot savu viedokli. Pagātnes, tagadnes un nākotnes saikne.
3. Sadarbības aspekts (prasme sadarboties, strādāt komandā). Prasme uz klausīt un respektēt dažādus viedokļus. Prasme pieņemt lēmumus un uzņemties atbildību par tās īstenošanu. Prasme atbildīgi rīkoties konfliktsituācijās.
4. Saziņas aspekts (prasme pamatot savu viedokli).
5. Mācīšanās un praktiskās darbības aspekts, kur būtiska ir prasme patstāvīgi mācīties, plānot un organizēt mācīšanās procesu, kā arī dažādu zināšanu un prasmju apguve un lietošana praktiskā darbībā. Prasme mācīšanās procesā izmantot dažāda veida informāciju, kā arī prasme izmantot modernas tehnoloģijas.

Pētnieks P.Duffi sporta treneru kompetenču sistēmā uzsver galvenās darbības, uzdevumus un kompetences, kas nepieciešamas profesionālajā darbībā. (skat. 3.tabulu).

3.TABULA

TRENERU KOMPETENČU SISTĒMA [24]

Darbība	Uzdevumi	Kompetence
Galvenās darbības, ko veic treneri ir:	Katrā darbībā treneri veic šādus uzdevumus:	Kompetence, kas nepieciešama, lai veiksmīgi veiktu uzdevumus, kas saistīti ar katru aktivitāti, aptver:
Mācīšanās: sagatavot sportistu, plānot, organizējot, veicot un izvērtējot atbilstošas programmas	Plāns: spēt īstenot programmā izvirzītos mērķus un uzdevumus Spēt sasniegt izvirzītos mērķus	Zināšanas: izmantot teoriju un jēdzienus, kā arī iegūtās neformālās zināšanas
Konkurence: plānot, organizēt, vadīt un izvērtēt sacensību rezultātus un treniņu programmām	Organizēt: spēt koordinēt un veikt visu nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu efektīvu mērķa sasniegšanu	Prasmes: funkcijas (zināt kā), jāspēj veikt izglītības vai sociālās darbības, kas darbojas attiecīgajā darba jomā
Vadība: kontrolēt personas,	Uzvedība: spēt veikt un izpildīt	Personiskās, profesionālās, ētiskās:

kas saistīts ar sportu	plānotos un organizētos uzdevumus	zināt kā uzvesties noteiktās situācijās. Noteiktas personiskās un profesionālās vērtības
Izglītība: mācīt personas, kas saistītas ar sportu	Novērtēt: spēt mācīties, analizēt un lemt par vērtību nozīmīgumu un to kvalitāti Pētniecība un pārdomas	Pamatkompetences. Saziņa dzimtajā valodā, komunikācija citās valodās, pamatkompetenču matemātikas, zinātnes un tehnoloģijas, digitālā prasme, mācīšanās mācīties, starppersonu un pilsoniskās kompetenču, uzņēmējdarbības un kultūras izpausmes

Salīdzinot pētījuma rezultātus ar pētnieka P.Duffi skatījumu par sporta treneru kompetenci, kas nepieciešama, lai veiksmīgi veiktu profesionālo darbību, varam apgalvot, ka viennozīmīgi, sporta speciālistiem kvalitatīvai profesionālās darbības veikšanai svarīgas ir:

- zināšanas par sportu;
- zināšanas par sportā iesaistīto cilvēku (sportists un viņu attīstības stadijas, trenera attīstības posmi, citiem kolēģiem - treneriem, vecākiem un audzēkņiem, tiesnešiem, skolām, klubiem un federācijām, medijiem);
- zināšanas, prasmes, kompetence sporta zinātnē (tehnika, taktika, fiziskie un garīgie aspekti sportā, medicīna, uzturs, pirmā palīdzība, traumu profilakse, metodoloģija un pedagogija (didaktika), psiholoģija un socioloģija, biomehānika, periodizācija un plānošana, apmācību teorija, dzīvesveids, konkrēts sporta modelis sportista attīstībā.

Speciālistu profesionālās pilnveidošanās avoti atrodas sociālajā vidē. Pilnveidošanās kā sociālais process pamatojas uz sabiedrības un profesijas prasībām pret speciālista personību. Pie kam izvirzītajām prasībām ir jābūt nedaudz augstākām par konkrētā cilvēka esošajām iespējām.

Tāpēc, svarīgi lai sporta speciālista vadošās darbībās tālākizglītības procesā rodas pašpilnveidošanās priekšnosacījumi, kuru atrisināšanas rezultāts ir mērķtiecīgs paša personības un profesionālo iespēju attīstības process.

IV. SECINĀJUMI

1. Pētījuma rezultāti ļauj apgalvot, ka sporta speciālistiem tālākizglītības procesā būtiska loma ir izglītošanās aspektiem, kas paplašina viņu profesionālo un intelektuālo darbības pieredzi, kā arī sekmē profesionālās kompetences pilnveidi.

- pašizaugsmes un radošais aspekts,
- analītiski kritiskais aspekts,
- sadarbības aspekts,
- saziņas aspekts,
- mācīšanās un praktiskās darbības aspekts.

Profesionālās darbības kvalitatīvai veikšanai sporta speciālistam nepieciešama psiholoģiskā gatavība, teorētiskās zināšanas, prasmes, praktiskā pieredze, pašpilnveide, kā arī profesionālā attīstība.

2. Raksturojot sporta speciālistu kompetences, visbiežāk tiek akcentēti šādi profesionālās kompetences elementi: nepieciešamās profesionālās zināšanas; pieredze, prasmes,

iemaņas un attieksme (zināšanas un pieredzi izmantot darbībā; atbildība profesionālā darbības sfērā, kuru raksturo pienākuma apziņa un morāles normās balstīta attieksme pret darbu, vadību, kolēģiem, sevi un citiem).

3. Pastāv savstarpēja sakarība starp sporta speciālistu uzskatiem par tālākizglītību, kur tiek papildinātas radošās kompetences un tālākizglītības motivējošie faktori ($r_s = -.18$; $p < .05$), iegūtajām zināšanām, kas ceļ pašapziņu un vairo uzņēmību ($r_s = .24$; $p < .05$), izpratnes un personiskās attieksmes veicināšanu ($r_s = .37$; $p < .01$), fiziskās un garīgās attīstības pilnveidošanu ($r_s = -.25$; $p < .05$), vērtību sistēmas sakārtošanu, attīstīšanu ($r_s = .44$; $p < .01$) un speciālistu darba stāžu ($r_s = .46$; $p < .01$).

Sporta speciālistiem piedaloties tālākizglītības procesā, tiek pilnveidotas profesionālās kompetences, kā arī tiek sakārtota un attīstīta vērtību sistēma. Pastāv savstarpēja sakarība starp sporta speciālistu viedokli par pilnveidoto fizisko un garīgo attīstību un tālākizglītībā iegūstamām radošām kompetencēm ($r_s = .31$; $p < .01$), veiksmīgu iekļaušanos starptautiskajā apritē ($r_s = .30$; $p < .01$).

LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Eiropas komisijas dokuments „Mūžizglītības memorands”. Brisele, 2000.
2. Fjeld, J. *Globalisation, Social Capital and Lifelong Learning: Connections of our Times*. Bristol: The Policy Press, 1998. 356 p.
3. Knowles, M.S. *The Modern Practice of Adult Education. From Pedagogy to Andragogy*. Chicago. 1980. p.263-264.
4. Lindgren, K (1999) *Life-long learning the key to Europe's economic revival* [tiešsaiste]. [skatīts 12.08.2011]. Pieejams: <http://www.fas.se/upload/dokument/ALI%20pdf-skrifter/isbn9170455090.pdf>
5. Bélanger, P. The Dialectics of “Lifelong Educations”. *International Review of Education*. 1994, vol 20(3–5), p.353–381.
6. Dave, R. H. ed. *Foundations of Lifelong Education*. Hamburg: UNESCO Institute for Education, and Oxford: Pergamon Press. 1976. p.51.-52.
7. Lieģeniece, D. *Ievads androgoģijā jeb mācīšanās „būt” pieaugušo vecumā*. Rīga: RaKa, 2002. 25.-40.lpp. *Izglītības likums*. Rīga, IZM, 1996.
8. Koķe, T. *Nepārtrauktā izglītība: galvenie uzdevumi un to īstenošana. Nepārtrauktās izglītības sociāli pedagoģiskie aspekti*. Rīga: SIA „Izglītības solī”, 2003. 4.-16.lpp.
9. Rauhvarģers, A. *Boloņas procesa un ES kvalifikāciju ietvarstruktūras – kopējais un atšķirīgais* [tiešsaiste]. [skatīts 13.08.2010.]. Pieejams: <http://www.apa.lv>
10. *Svešvārdu vārdnīca*. J.Baldunčika red. Rīga: Jumava, 1999. 557 lpp.
11. Školņikova, T. Nākotnes sporta pedagogs: profesionālās prasmes un kompetences//RPIVA *Zinātniskie raksti*. Rīga: Vārti, 1999. 235.-243.lpp.
12. Krūmiņš, E. Komunikatīvā kompetence – runas stilu apguve. *Skolotājs*, 2003 Nr.3 (39), 17.-27.lpp.
13. Valbis, J. *Skolēna personības attīstība – izglītības virsuzdevums*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2005. 200 lpp.
14. Brockbank, W., Ulrich, D., Beatty, R.W. *HR Professional development: Creating the future creators at the University of*

- Michigan Business School. *Human Resource Management*, 1999, vol 38, p. 111-118.
15. Côté, J., Young, B., North, J & Duffy, P. Towards a definition of excellence in sport coaching. *International Journal of Coaching Science*, 2007, vol 1(1), p. 3-16.
16. Côté, J., & Gilbert, W. An integrative definition of coaching effectiveness and expertise. *International Journal of Sport Science and Coaching*, 2009, vol 4, p.307-232.
17. Šmite, A. *Izglītības iestādes vadība. 1 daļa. Pedagoģis. Organizācija. Pārmaiņas*. Rīga: RaKa, 2004. 256 lpp.
18. Степанцев, А. В. *Использование компетентностного подхода при создании и проведении бизнес тренинга*. 10-я конференция СПб Клуба консультантов и тренеров [tiešsaiste]. Pieejams: http://www.treko.ru/show_article_1625.
19. Хуторской, А. В. *Ключевые компетенции и образовательные стандарты* [tiešsaiste]. Интернет-журнал «Эйдос». – 2002. Pieejams:: <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>.
20. *Sporta pedagoga standarts*. Rīga: LSPA, 1992.
21. *Statistikas dati par Pieaugušo izglītību*. [tiešsaiste]. [skatīts 10.05.2010.]. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/dati/statistikas-datubazes-28270.html>
22. *Statistikas dati par Latvijā pamatdarbā strādājošiem sporta speciālistiem* [tiešsaiste]. [skatīts 12.09.2011.]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/nozares-politika/sports/7475.htm>
23. Duffy, P. *Implementation of the Bologna Process and Model Curriculum Development in Coaching*. [tiešsaiste]. [skatīts 03.05.2011.]. Pieejams: <http://www.esaip.eu/images/stories/MyPDF/co.pdf>

Monta Jakovleva, Mg.paed. (graduated in 2005,Latvian Academy of Sports Education),Assistant of Department of Management and Communication Sciences, 333 Brivibas Street, Riga, LV-1006,Latvia, e-mail: monta.jakovleva@lspa.lv

Monta Jakovleva. The Aspects of Continuing Education in the Improvement of Competence of the Sports Specialists

In the article the issues of continuing education and educational aspects of uninterrupted and continuous development of sports specialists have been characterized. The sports pedagogy qualification requirements included in the Standard, as well as sports specialists competences have been analysed. In the form of the diagram the model of competence education, with a wide range of skills necessary for performing professional activity has been display.

In the present article the results of an empirical study (191 sports specialists have participated) have been used for data processing . The author has evaluated sports specialists' visions about participation in educational activities of continuing education, carrying out cross-correlation analysis. The study results have shown that there is a correlation between sports professionals' views on continuing education, in which creative competences are developed and factors, motivating the continuing education ($r_s = -.18$, $p < .05$); acquired knowledge, which raises self-esteem and enhances enterprise ($r_s = .24$, $p < .05$); the promotion of understanding and the formation of personal attitude ($r_s = .37$, $p < .01$); physical and mental development ($r_s = -.25$, $p < .05$); systematizing of the value system, development of ($r_s = .44$, $p < .01$) and the length of service of the specialist ($r_s = .46$, $p < .01$). There exists correlation between the sports specialists' views on improved physical and mental development and creative competences, developed in continuing education ($r_s = .31$, $p < .01$), successful integration into international activities ($r_s = .30$, $p < .01$). Sports specialists' participation in the process of continuing education improves their professional competences, as well as develops and systematizes the value system.

Монта Яковлева. Аспекты непрерывного образования для совершенствования компетентности специалистов по спорту

В статье описываются признаки непрерывного образования и образовательные аспекты для непрерывного и постоянного совершенствования специалистов по спорту. Проанализированы включенные в стандарт педагогов по спорту квалификационные требования, которые являются существенными для профессиональной деятельности спортивных педагогов в различных аспектах, а также компетентности спортивных специалистов. В графическом виде показана образовательная модель компетенций, с большим спектром умений, необходимых для профессиональной деятельности. В статье использованы результаты эмпирического исследования, в котором принял участие 191 специалист по спорту. Для обработки данных использована методика SPSS. Автор оценивает мнение специалистов по спорту об участии в образовательных мероприятиях по непрерывному обучению, проводя анализ взаимосвязей. Результаты исследования доказывают, что существует взаимосвязь между мнением специалистов по спорту о непрерывном образовании, где пополняется творческая компетентность и мотивирующими факторами непрерывного образования ($r_s = -.18$; $p < .05$), между полученными знаниями, которые повышают самосознание и увеличивают предприимчивость ($r_s = .24$; $p < .05$), способностью понимания и личной ответственности ($r_s = .37$; $p < .01$), между совершенствованием физического и умственного развития ($r_s = -.25$; $p < .05$), расположением, развитием системы ценностей ($r_s = .44$; $p < .01$) и стажем работы специалистов ($r_s = .46$; $p < .01$). Существует взаимосвязь между мнением специалистов по спорту об усовершенствованном физическом и умственном развитии и получаемой творческой компетентности при непрерывном образовании ($r_s = .31$; $p < .01$), удачно вхождении в международные круги ($r_s = .30$; $p < .01$). Участвуя в процессе непрерывного образования, специалисты по спорту совершенствуют профессиональную компетентность, а также расставляют и развивают систему ценностей.